

Илму статья
УДК 811.512.142
DOI: 10.31143/2542-212X-2025-3-395-408
EDN: ТКМКФН

ХАПАРЧЫЛАРЫ ФРАЗЕОЛОГИЯ АЙЛАНЧЛАДАН КЪУРАЛГЪАН АЙТЫМЛАНЫ ФОРМА-МАГЪАНА ЮЛГЮЛЕРИ

Ахматланы Ахматны кызы Мариям¹, Текуланы Масхутну жашы Мусса², Хуболланы Магаметни жашы Сахадин³

^{1, 2, 3} Х.М. Бербеков атлы Къабарты-Малкъар кырал университет, Нальчик шахар, Россия.

¹ mari.ahmatova@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0507-395X>

² tekuev@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2887-4792>

³ khubol@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-1016-5023>

Къысха магъанасы. Статья къарачай-малкъар тилде хапарчылары фразеология айланчладан къуралгъан айтымланы форма эм магъана жаны бла тюрлюлерине жораланады. Белгилисича, фразеология тилибизни бек кеч тинтилип башланган бѐлюмлеринден бириди. Арт кезиуде къарачай-малкъар тилни фразеологиясын тинтиуде иги жетишимле болдурулгъандыла. Фразеологизмни баш шартлары, аны магъана эм форма жаны бла тюрлюлери, стиль жаны бла энчиликлери, фразеологизмлени жаратылыуларына кѐре тюрлюлери, кесеклери бир бирлери бла магъана жаны бла къалай байланганларына кѐре къауумлары, фразеологизмлени синтаксис къуллукълары дегенча вопросла тынгылы ачыкълангандыла. Алай алыкъа ачыкъларгъа керекли вопросла кѐпдюле, аны себепли тинтиу ишлени мындан ары да тохтатмай бардырыргъа кереклиси баямды. Фразеологизмле, лексика ълчемлеча, къаллай болса да бир тюрлю магъананы билдиредиле. Алай аланы билдирген магъаналарыны кючу сѐзню магъанасындан эсе уллуду, шатыкды. Бу статьяда хапарчылары фразеология айланчладан къуралгъан айтымлагъа къаралады. Быллай айтымла фразеология айланчланы орунлукъларына кѐре бир ненча къауумгъа юлешинедиле. Аланы асламысы бир эм эки орунлула боладыла. Синтаксис жаны бла членлеге юлешинмегенле, башха тюрлю айтханда, бир членден къуралгъан айтымла эм юч орунлула аз тубейдиле. Быллай айтымлада тюрлю-тюрлю болумла, халла, адамгъа бичилген багъа, иш, къымылдау, оюмлау, заман, тюрсюн, сан, сѐлешиу дагъыда анга кѐре кѐп тюрлю магъанала ачыкъланадыла.

Баш магъаналы сѐзле: къарачай-малкъар тил; фразеологизм; хал; къылыкъ; иш; къымылдау; багъа бичиу; сѐлешиу.

Хурметле бла финанс болушлукъ: Бу иш «Приоритет 2030» деген программа бла байламлы КЪМКЪУ-ну (34 номерли Келишим) ич грантыны болушлугъу бла тамамланганды.

Цитата этерге: Ахматланы А.къ.М., Текуланы М.ж.М., Хуболланы М.ж.С. Хапарчылары фразеология айланчладан къуралгъан айтымланы форма-магъана юлгюлери // Кавказология. – 2025. – № 3. – С. 395-408. – DOI: 10.31143/2542-212X-2025-3-395-408. EDN: ТКМКФН.

© Ахматланы А.къ.М., Текуланы М.ж.М., Хуболланы М.ж.С., 2025

Original article

FORMAL-SEMANTIC MODELS OF STRUCTURES

**WITH PREDICATES EXPRESSED BY PHRASEOLOGICAL UNITS
IN THE KARACHAY-BALKARIAN LANGUAGE****Mariyam A. Akhmatova¹, Mussa M. Tekuev², Sakhadin M. Khubolov³**^{1, 2, 3} Kabardino-Balkarian State University named after H.M. Berbekov, Nalchik, Russia.¹ mari.ahmatova@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0507-395X>² tekuev@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2887-4792>³ khubol@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-1016-5023>

Abstract. The article is devoted to the phraseology of the Karachay-Balkar language, which is a valuable source of information about the culture and mentality of the people. The descriptions of the phraseological plan encode the ideas of society about customs, rituals, morals, behavior, which are associated with traditional archetypal stereotypes of idioethnic orientation. The study of phraseology involves an obligatory analysis of its components in terms of their structural and semantic organization and linguacultural significance. This article examines the valence features of phraseological units. As is known, the issues of phraseology began to be studied relatively late. But in recent years, significant results have been achieved in the study of phraseology. Such issues as the main features of phraseological units, their structural-grammatical and semantic types, stylistic and functional features, varieties of phraseological units according to the degree of semantic fusion of their components, etc. have been covered. But many issues are waiting to be covered, one of which is the formal-semantic analysis of constructions in which the predicate position is occupied by phraseological units. Depending on the valence features of phraseological units, they are divided into single, double, triple and syntactically indivisible units. Single and double constructions are characterized by the highest frequency. Triple and syntactically indivisible units are less frequent. In terms of semantics, communicative units with predicates of state, attitude, evaluation with their subclasses prevail among phraseological constructions. Constructions with phraseological predicates expressing various character traits of a person are also quite common. Sentences with predicates of movement, action, thinking, speech, perception, etc. are characterized by lower frequency.

Keywords: Karachay-Balkar language; phraseology; semantics; state; attitude; grade; action; movement.

Acknowledgments and funding: The study was funded by the KBGU Internal Grant (Contract No. 34) as part of the Priority 2030 program.

For citation: Akhmatova M.A., Tekuev M.M., Khubolov S.M. Formal-semantic models of structures with predicates expressed by phraseological units in the Karachay-Balkarian language. IN: Electronic journal «Caucasology». – 2025. – № 3. – P. 395-408. – DOI: 10.31143/2542-212X-2025-3-395-408. EDN: TKMKFH.

© Akhmatova M.A., Tekuev M.M., Khubolov S.M., 2025

Научная статья

**ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ КОНСТРУКЦИЙ
С ПРЕДИКАТАМИ, ВЫРАЖЕННЫМИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИМИ
ЕДИНИЦАМИ В КАРАЧАЕВО-БАЛКАРСКОМ ЯЗЫКЕ****Мариям Ахматовна Ахматова¹, Мусса Масхутович Текуев², Сахадин
Магаметович Хуболов³**

^{1, 2, 3} Кабардино-Балкарский государственный университет им. Х.М. Бербекова, Нальчик, Россия.

¹ mari.ahmatova@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0507-395X>

² tekuev@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2887-4792>

³ khubol@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-1016-5023>

Аннотация. Статья посвящена фразеологии карачаево-балкарского языка, которая является ценнейшим источником сведений о культуре и менталитете народа. В дескрипциях фразеологического плана закодированы представления социума об обычаях, обрядах, морали, поведении, которые сопряжены с традиционными архетипическими стереотипами идиоэтнической направленности. Исследование фразеологии предполагает облигаторный анализ ее составляющих в плане их структурно-семантической организации и лингвокультурологической значимости. В данной статье рассматриваются валентностные особенности фразеологических оборотов. Как известно, вопросы фразеологии начали исследовать относительно поздно. Но в последние годы в изучении вопросов фразеологии достигнуты значительные результаты. Освещены такие вопросы как основные признаки фразеологизмов, их структурно-грамматические и семантические типы, стилистические и функциональные особенности, разновидности фразеологизмов по степени семантической слитности их компонентов и др. Но многие вопросы ждут своего освещения, одним из которых является формально-семантический анализ конструкций, в которых предикатная позиция занята фразеологическими единицами. В зависимости от валентных особенностей фразеологических единиц, они делятся на одноместные, двухместные, трехместные и синтаксически нечленимые единицы. Наибольшей частотностью характеризуются одноместные и двухместные конструкции. Менее частотны трехместные и синтаксически нечленимые единицы. В плане семантики среди фразеологизированных конструкций преобладают коммуникативные единицы с предикатами состояния, отношения, оценки с их подклассами. Довольно широкое хождение имеют и конструкции с фразеологическими предикатами, выражающими различные черты характера лица. Меньшей употребительностью характеризуются предложения с предикатами движения, действия, мышления, речи, восприятия и др.

Ключевые слова: карачаево-балкарский язык; фразеология; семантика; состояние; отношение; оценка; действие; движение.

Благодарности и финансирование: Исследование выполнено при финансовой поддержке Внутреннего гранта КБГУ (Договор № 34) в рамках программы «Приоритет 2030».

Для цитирования: Ахматова М.А., Текуев М.М., Хуболов С.М. Формально-семантические модели конструкций с предикатами, выраженными фразеологическими единицами в карачаево-балкарском языке // Электронный журнал «Кавказология». – 2025. – № 3. – С. 395-408. – DOI: 10.31143/2542-212X-2025-3-395-408. EDN: TKMKFH.

© Ахматова М.А., Текуев М.М., Хуболов С.М., 2025

Фразеология тил билимни бек кеч тинтилип башланган бёлюмлеринден бириди. Бизни кыралда анга жыйырманчы ёмюрню кырккынчы жылларында эс бурулуп башланганды. Фразеологияны тинтиуге, аны айнытыуга академик В.В. Виноградов уллу кыйын салганды [Виноградов 1947; Виноградов 1977].

В.В.Виноградовдан сора фразеология бла кюрешген алимле кеслерини ишлеринде аны оюмуна таяннгандыла эм анга уллу магъана бергендиле. Аны фразеологияга жораланган ишлери магъаналарын бюгюнлюкде да тас этмегендиле.

Андан сора да фразеологияны тинтиуге Н.М. Шанский [Шанский 1985], В.П. Жуков [Жуков 1978; Жуков 1986], В.М. Мокиенко [Мокиенко 1989], В.Н. Телия [Телия 1996], А.Н. Баранов, Д.О. Добровольский [Баранов, Добровольский 2008] эм башха алимле уллу кыйын салгандыла.

Арт жыллада фразеологияны тинтиуде иги жетишимле болдурулгандыла. Фразеологияга жораланган кеп иш басмаланганды. Ол ишледе аслам эс фразеологизмлени магъана эм грамматика жаны бла кыауумлагъа юлешиниулерине, стиль жаны бла энчиликлерине, синтаксис кыуллукларына, аланы суратлау чыгармалада кыалай хайырланылыуларына бурулады. Бир бирге жууук тилледе тюбеген фразеология материалны тенглешдириуде да бир талай иш этилгенди.

Кыарачай-малкыар тилни юсюнден айтханда, фразеология аны бек кеч тинтилип башланган бёлюмлеринден бириди. Эм алгъа кыарачай-малкыар тилни фразеологиясын З.Къ. Жарашуева бла Ж.М. Гузеев тинтип башлагандыла. З.Къ. Жарашуеваны кыарачай-малкыар тилни фразеологиясына жораланган бир талай иши барды [Жарашуева 1973; Жарашуева 1995]. Алада фразеология деп неге айтылганына, фразеологизмлени кесеклери магъана жаны бла бир бирлери бла кыалай байланганларына кёре кыауумлагъа юлешиниулерине, аланы магъана жаны бла энчиликлерине, тилни кыйсы кесегини кыуллугунда жюрюгенлерине кёре кыауумларына эм башха вопрослагъа кыаралады.

Ж.М. Гузеев «Проблематика словника толковых словарей тюркских языков» [Гузеев 1984] деген китабыны бир башын фразеологияга жоралайды. Ол фразеология айланчланы сёзле бла, сёз тутушла бла, кыауумланган сёзле бла, кыош этимле бла, терминле бла, нарт сёзле бла тенглешдиреди, алада бирча эм бирге ушамагъан шартланы ачыкылайды, аланы бир кыауумларыны фразеологизмлеге ётгенлерин тохташдырады. Андан тышында фразеология синонимлени, антонимлени, омонимлени, кеп магъаналы фразеологизмлени энчиликлерине да кыаралады.

С.Къ. Башиеваны кыарачай-малкыар фразеологияны стилистикасына бла фразеология вариантлагъа аталып, бир талай иши басмаланганды [Башиева 1993; Башиева 1995; Башиева 1996].

Фразеологизмлени синтаксис кыуллукларына эм хапарчылары фразеологизмледен кыуралган айтымланы форма эм магъана жаны бла тюрлюлерине жораланып, бир талай статья басмаланганды [Хуболов, Улаков 2013; Хуболов 2013; Хуболов 2014].

Ж.М. Гузеев бла А.М. Мизиевни кыарачай-малкыар тилни фразеологиясына жораланган ишлеринде фразеологизмни тилни бирси ёнчемлеринден башхалыгы, фразеология синонимле, антонимле, омонимле, вариантла, фразеологизмлени жаратылыуларына кёре кыауумлары дегенча вопрослагъа тынгылы кыаралганды [Гузеев 2013].

Арт кезиуде кыарачай-малкыар тилни фразеологизимлерни тюрлю-тюрлю энчиликлерине тилни башха бёлюмлери бла байламлы ишледе да эс бурулганды. Сёз ючюн, эскирген сёзлени [Кетенчиев 2022], концептлени [Ахматова 2022; Ахматова, Кучмезов 2024] айтымны членлерини синтаксис кыуллукларын [Ахматова, Кетенчиев 2023] тинтгенде кыаралганды. Алай алыкыа тилни бу

бёлюмюнде тийишлисича эс бурулмагъан вопросла кёпдюле. Аладан бири – хапарчылары, башха тюрлю айтханда, предикатлары, фразеология айланчладан кьуралгъан айтымланы форма-магъана юлгюлерин тохташдырыу бла байламлы вопросду. Бу проблема синтаксисге чыгъады. Арт жыллада синтаксисни тинтиуде уллу жетишимле болдурулгъандыла. Бютюн да уллу эс айтымны магъана жаны бла тинтиуге бурулады. Ол бошдан туююлдо, нек дегенде айтымны жаланда форма жаны бла тинтиу толу болмайды, бир бири бла келишмеген затланы туудурады. Ол чюйреликлени кетериуге уа айтымны магъана жаны бла тинтиу себеплик этеди. Сёз ючюн: *Жаиха кьалтырауукъ тийди. Назифаны эси ауду.* Форма жаны бла алып кьарасакъ, бу айтымла бир баш членли иесиз айтымладыла, быланы башчылары жокъдула, биринчи айтым толтуруучу бла фразеология айланчдан кьуралгъан хапарчыдан, экинчиси уа жаланда фразеология айланчдан кьуралгъан хапарчыдан кьураладыла. Магъана жаны бла кьарагъанда уа, бу айтымла иели айтымла боладыла, баш членлери экиси да бардыла: субъект (ие) бла предикат (хапарчы). Биринчи айтымда иелик бериучю болушдагъы бетлеучю алмаш бла, экинчи айтымда уа иеликчи болушдагъы сёз эм фразеология айланчны ат кесегине кьошулгъан иелик аффиксни болушлукълары бла бериледи. Бу юлгюле кёргюзтгенге кёре, айтымны толу ачыкълар ючюн, аны форма эм магъана жаны бла тинтирге керекди. Айтымны форма-магъана кьурулушу аны хапарчысыны магъанасы бла кьаты байламлыды. Айтымда ненча член болгъаны, ол членле кьаллай формалада жюрюгенлери, айтымны магъанасы хапарчыны магъанасына кёре болады. Хапарчыны айтымгъа ненча сёз салдыргъанына аны орунлугъу (валентносту) дейдиле. Кьарачай-малкьар тилде фразеологиялы айтымла асламысында бир эм эки орунлула боладыла. Аланы араларында синтаксис жаны бла членлеге юлешинмеген айтымла да кёп тюбейдиле. Юч орунлула аздыла.

Кьарачай-малкьар тилде бек кёп бир орунлу фразеологиялы айтымла тюбейдиле. Ала тюрлю-тюрлю юлгюле бла кьураладыла. $C_1 + (C_4 + Э)$ (мында быллай кьысхартыула бериледиле: C – тилни ат кесеги, C_1 – баш болушдагъы ат, C_2 – иеликчи болушдагъы ат, C_3 – бериучю болушдагъы ат, C_4 – тамамлаучу болушдагъы ат, C_6 – башлаучу болушдагъы ат, $C_{бла}$ – согура бирлеш, Э – этим, ФА – фразеология айланч) юлгю бла кьуралгъан айтымла быллай магъаналаны ачыкълардыла:

1) адамны сокьураннганын, жангылгъанын кёргюзтген айтымла: *«Ай медет!» – деп, Дауут эринин кьапханды, Излей кетип, бир уууч от тапханды;*

2) биреуню ачыуланнганын билдирген айтымла: *Идрис таш-агъач ашайды. Не этерге билмей, Хамит тилин чайнайды. Биреу сени да сарнатыр, жан-жанынгы кьарматыр;*

3) адамны саулугъу игиге айланнганын, кьууаннганын кёргюзтген айтымла: *Саусуз эт ала башлады. Кьартны хапарындан сора, жашила кёз ачдыла;*

4) адамны эсирик болгъанын, махтаннганын, уяла билмегенин кёргюзтген айтымла: *Арт кезиуде ол дёрденин кёпдюрюю айланады. Аз затчыкьдан ала бетлерин тас этдиле. Бир бирле тойгъанларын кётюралмай башлагъандыла;*

5) адамны бир затха бюсюремегенин, адам айтханнга тынгыламагъанын, бир затны этерге сюймегенин кёргюзтген айтымла: *Хамит эринлерин жыйырды.*

Артдан артха Мухтар сёз жутмай тебирегенди. Ары барыргъа унамай, жаш жагъасын жыртдырады;

6) адамны тынчайгъанын, ырахатланнганын белгилеген айтымла: *Къонакъла бираз эс тапдыла. Юйге келгенден сора, Къаншаубий бел бошлады;*

7) адамны къыйын, жууаплы ишни толтуруудан артха турмазлыгъын кёргюзтген айтымла: *Ата журтум, сени ючюн Жаннган отха кирirme, керек болса, къызгъанмай, Мен жанымы берirme. Быллай айтымлада башчыны къул-лугъунда этимсыфат айланчла да кёп тубейдиле.*

$C_1 + (C_2 + C_4 + Э)$. Бу юлгю бла къуралгъан айтымла да кёп тюрлю магъаналаны ачыкълайдыла:

1) адамны адамгъа тырман этгенин, урушханын, биреуге аман сёз айтханын, тюйгенин кёргюзтген айтымла: *Кесимхан аны атасын танытды. Атасы жашны тонун къакъды. Мусос Сафарны къулакъларын буруп кетди. Ол Хакимни тишлерин санатды. Жашла жетип айырмасала эди, Алий Мухтарны терисин союп къоярыкъ эди. Жашыу Къазийни атасын-анасын тойдурду;*

2) биреу кесини неда башха адамны намысы бла ойнагъанын, башха адамгъа артыкълыкъ этгенин кёргюзтген айтымла: *Гудучу биреуню этин ашайды, кесини бетин ашайды. Хар къайда да жарлы жарлыча жашайды, Къарыулу къарыусузну этин ашайды. Сен къызны бети бла ойнама;*

3) магъанасыз затла айтып, биреу биреуню эрикдиргенин, жанындан этгенин, адамны бир затдан, ишден эрикгенин белгилеген айтымла: *Байны малы жарлыны башын аурутур. Солтанны магъанасыз сёзлери аны башын тели этдиле;*

4) биреуню биреуге неда бир затха бюсюремегенин кёргюзтген айтымла: *Ол адам мени жанымы алады. Къонакъны айтхан сёзлери аны кёлюн кюлдюрдюле;*

5) адам адамны ёлтюргенин неда къоркъутханын кёргюзтген айтымла: *Эллилени болушлукълары бла партизанла фашистлени артларын къурутхан эдиле. Энди аллай ишинг болса, мен сени боюн жигинги юзерме.*

$C_3 + (C_1 + Э)$ юлгю бла къуралгъан айтымла быллай магъаналаны кёргюзтедиле:

1) адамны ауругъанын, халы осал болгъанын: *Къагъанакъгъа кёз тийгенди. Жукъа кийингенлеге сууукъ татый башлады. Махмутха жётел тийип турады;*

2) адамны саулугъу игиленнгенин: *Энди аны саз бетчигине къан кире башлады. Жамилятха жан кире башлады;*

3) адамны кёлю кётюрюлгенин: *Къууанчлы хапарны эшитгенде, Кязимге къанатла битген эдиле. Ахматны эслегенде, жашлагъа жан кирди.*

$C_1 + (C_2 + C_3 + Э)$ юлгю бла къуралгъан айтымла да бир талай магъананы ачыкълайдыла:

1) биреу биреуню ачыуландыргъанын кёргюзтген айтымла: *Адрахманны сёзлери аны жсаууруна къатылдыла. Халим тенгини жинине тийди. Къатынны сёзлери эрини башына чапдыла;*

2) адамны уялгъанын, ёпкелегенин кёргюзтген айтымла: *Шарау къулакъ артларына дери къызарды. Къарындашы Мурадинни кёлуне тийди;*

3) адамны бир затны эслегенин неда эшитгенин белгилеген айтымла: *Жашны атасына бекден бек ушай баргъаны анасыны кёзюне урунады. Сюрюучюлени жырлагъан тауушлары жашны кюлагъына чалындыла;*

4) адамны адам айтханнга эс бурмагъанын, башха адамны басынчакъларгъа умут этгенин кёргюзтген айтымла: *Сизни айтханыгъыз мени кюлагъыма да кирмейди. Была уа мени башыма минерге тебирегендиле.*

$C_1 + (C_2 + C_6 + \text{Э})$ юлгю бла кюралгъан айтымла бир ишни толтурур ючюн, биреу биреуню амалсыз этгенин, эрикдиргенин кёргюзтген айтымла: *Машиначыкъны ал деп, Хызырчыкъ анасыны богъурдагъындан кыисды. Быстырла тик деп, Самат аны бойнундан асып турады. Бюгечели бери ол мени жанымдан этди. Къылыкъсызлыгъы бла жаш анасыны борбайындан олтуртду.*

Къарачай-малкъар тилде эки орунлу фразеологиялы айтымла бир орунлуладан эсе аздыла. Быллай айтымла юч членден кюраладыла эм тюрлю-тюрлю магъаналаны ачыкълайдыла.

$C_1 + C_3 + (C_4 + \text{Э})$. Бу юлгю бла кюралгъан айтымла быллай магъаналаны белгилейдиле:

1) биреуню биреуге бойсуннганын неда бойсунмагъанын кёргюзтген айтымла: *Жигитле душманнга баи иймейдиле. Сайхат старшинагъа баи урду. Ол не бек кюрешсе да, биз анга бой бермедик;*

2) адамны кюуаннганын, кёлленнгенин, кёргюзтген айтымла: *Сен къанат бергенсе эркинлигибизге, Жаугъа къажасу къыйын сермешибизде. Жашыны юсюнден хапар анга жан салды;*

3) биреуню биреуге дерт тутханын кёргюзтген айтымла: *Сосран кесин махтамагъанлагъа бармакъ къадайды. Ол анга эрттеден бери тиш билейди;*

4) адамны бир затны этерге унамагъанын кёргюзтген айтымла: *Бир бирле халкъны оноуна аякъ тирерге кюрешедиле. Жаш анасы айтханнга ёшюн тиреп тохтады;*

5) адамны ачыуланнганын, аман айтханын кёргюзтген айтымла: *Апанас алагъа мыйыкъларын чюйюрдю. Эки бай Хожасгъа дуняны аманын кюйдула;*

6) биреу биреуню кёрюрге сюймегенин кёргюзтген айтымла: *Азрет бизге арт айландырып турады. Исса не бек кюрешсе да, Халимат анга бет бермедиле. Асхат къоншусуна боюнун буруп да къарамады. Хасан жашлагъа сырт буруп турады;*

7) биреуню биреуге дерт жетдиргенин кёргюзтген айтымла: *Ахмат фашистлеге кёлюн къандырды. Ол Хажибатыргъа кёл кенгдирди;*

8) адамны бир затха уллу эс буруп тынгылагъанын кёргюзтген айтымла: *Блинов аланы хапарларына кюлакъларын тургъузтду. Ушкогун кюлуна алгъанлай, ол тегерекге кюлакъ ийди;*

9) биреу биреуню бек сюйгенин кёргюзтген айтымла: *Хамзат къызгъа жан атып айланады. Асхат асыры халалдан, адам анга жанын берир;*

10) биреуню иши болмагъан жерге кесин къошуп айланнганын кёргюзтген айтымла: *Сен муслиманланы дин тутханларына бурунунгу уруп нек айланаса? Хусей хар неге да бурунун сугъуп айланады.*

$C_1 + C_4 + (C_3 + \text{Э})$ юлгю бла кюралгъан айтымла да бир талай магъананы ачыкълайдыла:

1) адаманы бир затны эсгергенин кёргюзтген айтымла: *Хар атха миннгени сайын, Жамилят партизанланы эсине тюшюреди. Асхат сохтала жетдирмей кьойгъан затланы эслерине салады. Ахмат жашиланы жыйылыугъа барлыкъларын эсине тюшюрдю;*

2) адамны бир затны тамамларгъа борч алгъанын кёргюзтген айтымла: *Ол Сейитланы ишлерин кьурауну боюнуна алды. Жашла ол жумушну толтурууну боюнларына кийдиле;*

3) адамны ырысхысын зыраф этгенин, жойгъанын кёргюзтген айтымла: *Татлы тилли кьозучукъ Эки ананы эмеди, Оспар сёзлю жаши жигит Ырысхыны отха кёмеди. Жаш атасындан кьалгъан мюлкню кюлге кьуйгъанча этди;*

4) биреу биреуню ийнакъларгъанын кёргюзтген айтымла: *Андан бери кьарт кьатын мени кёзюне-бурунуна сугъады;*

5) адам бир затны сансыз этгенин кёргюзтген айтымла: *Ол Къанаматны айтханын кьулагъына алыргъа унамады. Тюнене берирге унамагъанса, энди уа аны башынга ур.*

$C_1 + C_4 + (C_6 + Э)$ юлгю бла кьуралгъан айтымла биреу биреуге урушханын, тырман этгенин, биреуню ачыуландыргъанын кёргюзтедиле: *Эринчекле бригадирни ачыудан жара эдиле. Устаз дерсге хазырланмагъанланы ташидан кёчюре эди. Сен этгенинги адамны бурунундан чыгъараса.*

$C_1 + C_4 + (C + эт)$ юлгю бла кьуралгъан айтымла быллай магъаналаны ачыкълардыла:

1) бир ишни толтурулгъанын неда толтурургъа керек болгъанын кёргюзтген айтымла: *Хаулесине кетгинчи, сен жашчыкьны бир жанлы эт;*

2) биреу биреуню тьойгенин неда тырман бла ырахын этгенин кёргюзтген айтымла: *Сайхат келинин тырман бла, иш бла да борбайсыз этгенди. Жашла уручуланы дуудых этдиле;*

3) адам адамны неда зат затны жокъ этгенин, кьурутханын кёргюзтген айтымла: *Халжар кьыйырында жатхан кьарт парий эки кишитикни да таши агъач юлюшю этди. Партизанла Зауурбекни аскерлерин тьоп этдиле.*

Членлеге юлешинмеген фразеологиялы айтымла тюрлю-тюрлю юлгюле бла кьураладыла эм кёп тюрлю магъананы белгилейдиле. $(C_2 + C_1 + Э)$ юлгю бла кьуралгъан айтымла быллай магъаналаны ачыкълардыла:

1) адамны мудак болгъанын: *Ийналукуну гьамтирлери тьюшдюле. Жашланы салпылары тьюшдюле. Ол кюнден бери аны тишлери ышармайдыла. Ажгерийни буруну салынды;*

2) адамны кьарыусуз болгъанын: *Ол аман хапарны эшитгенде, жашны санлары кьыйылдыла. Кёп кюрешгенден, Кьамбулатны тьонкеси юзюлдю. Хамитни санлары тутмайдыла;*

3) адамны кьыйынлыкъ, бушуу сынагъанын: *Эри ёлгенли бери, Таужанны борбайы юзюлюпдю. Халимни чууакъ кюню ёчюлдю. Кьызын оту кёмюлдю. Масхутну эшиги жабылды;*

4) адамны кьоркьгъанын: *Ахьяны ахы кетди. Таукъанны тили тутулду. Азаматны жаны кетди;*

5) адамны халын: *Сауузну кёргенде, Сюдюмню эси ауду. Исмаилны кёлю бокъланды. Кьызын эси тайды;*

б) адамны ачыуланнганын: *Жашны жини тутду. Алимни кёзлери жандыла.*

Быллай айтымла жаланда хапарчыдан кьураладыла. Баш болушда келген сёз бла этим фразеология айланч кьурайдыла. Фразеология айланч а айтымда бир членни кьуллугьун толтурады. Иеликчи болушдагы сёз (C_2) айгьакьлаучуну кьуллугьунда келеди эм фразеология айланчны атдан кьуралгьан кесегине кьарайды, кеси ачыкьлагьан сёз бла бирге хапарчыны кьурамына киреди. Аны себепли быллай айтымланы синтаксис жаны бла членлеге юлеширге онг болмайды. Магьана жаны бла айтымланы бу кьаууму субъектден бла предикатдан кьураладыла.

($C_2 + C_3 + C_1 + Э$) юлгю бла кьуралгьан айтымла быллай магьаналаны ачыкьлайдыла:

1) адамны сагьышланнганын билдирген айтымла: *Аслижанны кёзюне жукьу кирмеди. Адыхамны башына акь чыкьды;*

2) адамны ачыуланнганын кёргюзтген айтымла: *Алийни бетине кьан чапды. Аны кёзлерине кьан чапды;*

3) адамны халы игиленнгенин кёргюзтген айтымла: *Ахматны бетине кьан келе башлады. Аны кьуу сюеклерине жан кирди;*

4) адамны кьыйынлыкь сынагьанын кёргюзтген айтымла: *Кёчгюнчюлюкню кезиунде кёплени юйлерине кьыйынлыкь тюшгенди. Урушну хатасындан кёплени башларына кьан жаугьанды.*

($C_2 + C_1 + C_3 + Э$) юлгю бла кьуралгьан айтымлада кёп тюрлю магьана ачыкьланады:

1) адамны халы игиленнгени: *Аймёлекни жаны жерине келди. Кьызын жюреги орунуна келди;*

2) адамны кьууаннганы: *Жашны тёппеси кёкге жетди. Аны кёлю кёкге жетди;*

3) адамны мудах болгьаны: *Кьызын башы сагьышха кьалды. Байдуллахны балтасы таиха тийип тура эди;*

4) адамны жашауу осал болгьаны: *Аны башы палахха кьалды. Далхатны жашауу артына кетди;*

5) адамны кьоркьгьаны: *Сарыбийни жаны табанына кетген эди. Айыуну кёргенде, Мазанны кёзлери мангылайына чыкьдыла;*

б) адамны жашауу игиленнгени: *Кьызын насыбы аллына урду. Асхатны тирмени аллына айланды.*

($C_{-ым2} + C_{02} + C_{-ым} + Э$) юлгю бла кьуралгьан айтымла да бир талай магьананы ачыкьлайдыла:

1) адамны кьоркьгьанын кёргюзтген айтымла: *Юйде олтургьан кишилени кёргенде, Асиятны чач тюклерин турдула;*

2) адамны бушуу сынагьанын кёргюзтген айтымла: *Жарлы ананы кёз жасыгы ёчюлдю. Аны дуния тутуругьу кетди;*

3) адамны ёлгенин белгилеген айтымла: *Аны ариу жашауу кесилди. Махмутну ашар гыржыны тауусулду. Былайда да жауну боюн жиги чыкьгьанды.*

Аз болса да, кьарачай-малкьар тилде юч орунлу фразеологиялы айтымла да тюбейдиле. Ала тюрлю-тюрлю юлгюле бла кьураладыла: $C_1 + C_3 + C_6 + ФА, C_1 +$

$C_3 + C_4 + \Phi A$, $C_1 + C_3 + C_{\text{бла}} + \Phi A$, $C_1 + C_4 + C_{\text{бла}} + \Phi A$ д.б. Кеслери да быллай магъаналаны белгилейдиле:

1) къаллай болса да бир сылтау бла бир халгъа тюшюуню: *Заманында келалмай, биз таматаланы аллында айыплы болдукъ;*

2) адамланы араларында болумланы: *Махмут манга не ишде да билеклик этеди. Паша Кезийбаннга бир бои затны юсюнде кёлкъалды болду;*

3) ишни: *Ахмат чалгъычы жыйыннга баш болады;*

4) къымылдауну: *Домашны кёкбаш эшеги, бахчагъа къутулур умут бла, къабакъ эшикге кесин урады;*

5) сёлешиуню: *Къанийни ачыуландырыр мурадда, Ариуба айталгъан аманларын артха салмады.*

Башда келтирилген юлгюле этим айланчладыла, анга кёре, аланы болуш-лукълары бла этим айтымла къураладыла. Алай къарачай-малкъар тилде хапарчылары ат фразеологизмледен къуралгъан айтымла да кенг халда жюрюйдюле. Ат айтымла хапарчыны орунлугъуна кёре юч тюрлю боладыла:

1) членлеге юлешинмегенле: *Ахматны кёлю базыкъды. Махмутну бир аягъы жерде, бир аягъе кёрдеди;*

2) бир орунлула: *Зауурбек элде барып тохтагъанладанды. Мухтар алтын къоллуду;*

3) эки орунлула: *Сюймеген ишин этген анга къоюнуну от тюшгенчады. Былада юч орунлула тюбемейдиле. Хапарчылары ат фразеологизмледен къуралгъан айтымла быллай юлгюле бла къураладыла: $C_1 + (C_2 + C_{02} + C)$, $C_1 + (C_3 + C + C)$, $C_3 + (C_1 + C)$, $(C_2 + C_1 + C)$ эм башхала. Бу юлгюле бла къуралгъан айтымла бир талай магъананы ачыкълап келедиле:*

1) адамны тыш сыфатын, жыл санын, тойгъанын, тоймагъанын д.а.к.: *Къызыны санлары кепге къуйгъан кибикдиле. Ол кенг жауурунлу киши адам ортасына келгенди. Алимни тюненеден бери ауузунда сууу жокъ эди. Да энди уа жел элтмезча болгъанма;*

2) адамны жашау халын: *Тили жокъну кюню жокъ. Джолоучулукъдама, тынч тюлдю таймаздан джюрюб турмакълыкъ, ёзге алайсыз меннге кюн джокъду. Къаншау кесини кюнюн кеч эталмай айланган, башына оу адамды. Ол олтургъан къызды. Бизни халкъ мангылай къыйыны бла жашагъан халкъды;*

3) адамланы неда затланы араларында болумланы, сёз ючюн, адам адамны суйгенин, ариу кёргенин, суймегенин, сансыз этгенин, бойсундургъанын д.а.к.: *Къонакъгъа иги болуу аланы жанлары-тиллериди. Мазан мени жанымды, кёз жилтинимди. Сабий ананы кёз чырагъыды. Ол мени кёз жарыгъымды, къан тамырымды, ийнагъымды. Гюл бахчада айланган Марзиятны жаныны къыйырыды. Ала бизни къанлы душманларыбыздыла. Киши къыйынын ашагъанланы бла бизни ортабыз эт бла бичакъ кибикди. Да, Атай, этигиз оноу, сиз айтханны мен этерге хазырма, бойнум къылдан иничгеди. Жаш адамла сени кёзюнге къарагъанладыла. Ахмат бла нёгери жан бла тёммек кибикдиле. Мени нёгерим ол затха уллу кёллюдю;*

4) адамгъа неда бир затха багъа бичиу: *Аминат турушунлай сары алтынды. Жангы къоншубуз къара капекге тийшимегенледенди. Заурбек барып тохтагъанладанды. Сени атанг къан ичючюледенди. Ала бир итни*

кьуйругьудула. Староста кьандан тоймагъанладанды. Ол кьайры да бурунун сугьуучуладанды. Харун хунагъа жарашмагъан таш кибикди. Тамбийланы кьыз башын уллу кьрюучюледенди. Кьой, иги жаши, тонгузну аласы, кьарасымы башхады, байла да бары бир итни кьуйругьудула. Сеничала бокьдан ийис ангыламагъанладыла. Мени атам кьазауатда уруш этгенди, сеники уа – кьан ичиучюдо, киши бьреклене жутады. Староста адамгъа не аз да эриулюгю болмагъан, кьандан тоймагъан адам эди. Ёхтемлиги болмагъан адамгъа игилик этгенинг итге чабыр этген кибикди. Таслиймат алтынны журунуду. Жашчыкь турушунлай акьыл тебеди. Хамзат аллы бла чыпчыкь ётмеген уучуладан эди. Жаш а жашмыды. Саулай элге оноу этерча, акьыл тебе;

5) адамны кьылыгы бла байламлы шартланы, сьз ючюн, сьзюне кертичиликни, кьылыкьсызлыкьны, бетсизликни, ётюрюкчюлюкню, тырманчылыкьны, тил этиуню д.а.к.: *Кериуан сьзюн жерге атыучуладан туююлдо. Ол эки тиширыу узун тиллиледиле. Элде бир кьауумла кьадыр кьылыкьлыладыла. Зар адамла кьара жюреклиледиле;*

б) оюмлауну, жыл санны: *Аны башы барды. Аны башы ишлейди. Ол башына кьатыды. Бу сабий турушунлай акьыл тебеди. Ислам адам ортасына келген эр кишиди. Мен туугъанлы, кьеп суу саркьгъанды.*

Юлгюле кьргюзтгеннге кьере, фразеологиялы айтымла формаларына эм магъаналарына кьере кьеп тюрлю боладыла. Алай аланы ичинде уа аслам жюрютюлгенле тюрлю-тюрлю халланы эм адамланы араларында болумланы кьргюзтгенледиле. Членленге юлешинмеген айтымланы магъана кьурамларына субъект бла предикат киредиле. Бир орунлуланы асламысы эки неда юч компонентлиледиле – субъект, предикат, объект неда конкретизатор. Эки орунлула асламысында юч компонентден кьураладыла – субъект, предикат, объект (конкретизатор). Юч орунлула тьрт компонентден кьураладыла – субъект, предикат, эки объект, неда объект бла конкретизатор, неда косубъект бла конкретизатор.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

Ахматова 2022 – *Ахматова М.А., Салчак А.Я., Чертыкова М.Д.* Средства выражения эмоции страха в тюркских языках (на примере тувинского, карачаево-балкарского и хакасского языков) // Новые исследования Тувы. – 2022. – № 2. – С. 224-238.

Ахматова, Кетенчиев 2023 – *Ахматова М.А., Кетенчиев М.Б.* Синтаксические конструкции с однородными членами предложения в карачаево-балкарском нартском эпосе // Эпосоведение. – 2023. – № 2 (30). – С. 5-15.

Ахматова, Кучмезов 2024 – *Ахматова М.А., Кучмезов А.М.* Функционально-семантическая характеристика фразеологизмов с соматизмом бауур в карачаево-балкарском языке // Электронный журнал «Кавказология». – 2024. – № 4. – С. 388-400.

Баранов 2008 – *Баранов А.Н., Добровольский Д.О.* Аспекты теории фразеологии. – М.: Знак, 2008. – 656 с.

Башиева 1993 – *Башиева С.К.* Вариантность в карачаево-балкарском языкознании // Вопросы лексикологии и грамматики карачаево балкарского языка. – Нальчик, 1993. – С. 50-58.

Башиева 1995 – *Башиева С.К.* Средства формирования стилистического компонента значения фразеологизмов. – Нальчик, 1995. – 64 с.

Башиева 1996 – *Башиева С.К.* Стилистический компонент фразеологического значения: автореф. дисс. ... д-ра филол. наук. – Краснодар, 1996. – 38 с.

Виноградов 1947 – Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Академик А.А. Шахматов «Труды комиссии по истории Академии наук СССР». – М.-Л., 1947. – С. 339-364.

Виноградов 1977 – Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины // Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 118-139.

Гузеев 1984 – Гузеев Ж.М. Проблематика словника толковых словарей тюркских языков. – Нальчик: Эльбрус, 1984. – 160 с.

Гузеев 2013 – Гузеев Ж.М., Мизиев А.М. Фразеологизация свободных словосочетаний и предложений в карачаево-балкарском языке. – Нальчик, 2013. – 190 с.

Жарашуева 1973 – Жарашуева З.К. Вопросы фразеологии современного карачаево-балкарского языка: автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Баку, 1973. – 24 с.

Жарашуева 1995 – Жарашуева З.К. Фразеологический словарь карачаево-балкарского языка. – Нальчик, 1995. – 476 с.

Жуков 1986 – Жуков В.П. Русская фразеология. – М.: Высшая школа, 1986. – 310 с.

Жуков 1978 – Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. – М.: Просвещение, 1978. – 160 с.

Кетенчиев 2022 – Кетенчиев М.Б., Ахматова М.А., Додуева А.Т. Архаическая лексика в карачаево-балкарских паремиях // Полилингвильность и транскультурные практики. – 2022. – Т. 19. – № 2. – С. 297-307.

Мокиенко 1989 – Мокиенко В.М. Славянская фразеология. – М.: Высшая школа, 1989. – 287 с.

Телия 1996 – Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.

Хуболов 2013 – Хуболов С.М., Улаков М.З. Двусоставные фразеологизированные предложения с предикатами состояния в карачаево-балкарском языке // Известия Кабардино-Балкарского научного центра РАН. – 2013. – № 2 (52). – С. 148-153.

Хуболов 2013 – Хуболов С.М. Односоставные фразеологизированные предложения с предикатами отношения в карачаево-балкарском языке // Вестник Челябинского государственного университета. – 2013. – № 1 (292). – С. 145-148.

Хуболов 2014 – Хуболов С.М. Семантический потенциал фразеологических единиц, управляющих исходным объекта в карачаево-балкарском языке // Известия Кабардино-Балкарского научного центра РАН. – 2014. – № 6 (62). – С. 260-264.

Шанский 1985 – Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М.: Высшая школа, 1985. – 160 с.

REFERENCES

АНМАТОВА М.А., SALCHAK A.JA., CHERTYKOVA M.D. *Sredstva vyrazhenija jemocii straha v tjurkskih jazykah (na primere tuvinskogo, karachaevo-balkarskogo i hakasskogo jazykov)* [Verbalization of the concept “kysh” (winter) in the Karachay-Balkarian linguistic picture of the world]. IN: *Novye issledovanija Tuvy*. – 2022. – № 2. – P. 224-238. (In Russ.)

АНМАТОВА М.А., KETENCHIEV M.B. *Sintaksicheskie konstrukcii s odnorodnymi chlenami predlozhenija v karachaevo-balkarskom nartskom jepose* [Syntactic constructions with homogeneous sentence parts in the Karachay-Balkar Nart epic]. IN: *Jeposovedenie*. – 2023. – № 2 (30). – P. 5-15. (In Russ.)

АНМАТОВА М.А., KUCHMEZOV A.M. *Funkcional'no-semanticheskaya harakteristika frazeologizmov s somatizmom bauur v karachaevo-balkarskom yazyke* [The functional and semantic characteristics of phraseological units with Somatism Bauuur in Karachay-Balkarian]. IN: *Kavkazologiya*. – 2024. – № 4. – P. 388-400. (In Russ.)

BARANOV A.N., DOBROVOL'SKIJ D.O. *Aspekty teorii frazeologii* [Aspects of the theory of phraseology]. – Moscow: Znak, 2008. – 656 p. (In Russ.)

BASHIEVA S.K. *Variantnost' v karachaevo-balkarskoj frazeologii* [Variation in Karachay-Balkar phraseology]. IN: *Voprosy leksikologii i grammatiki karachaevo balkarskogo jazyka*. – Nal'chik, 1993. – P. 50-58. (In Russ.)

BASHIEVA S.K. *Sredstva formirovaniya stilisticheskogo komponenta znachenija frazeologizmov* [Means of forming the stylistic component of the meaning of phraseological units]. – Nal'chik, 1995. – 64 p. (In Russ.)

BASHIEVA S.K. *Stilisticheskij komponent frazeologicheskogo znachenija* [Stylistic component of phraseological meaning]: avtoref. diss. ... d-ra filol. nauk. – Krasnodar, 1996. – 38 p. (In Russ.)

VINOGRADOV V.V. *Ob osnovnyh tipah frazeologicheskikh edinic v russkom jazyke* [On the main types of phraseological units in the Russian language]. IN: *Akademik A.A. Shahmatov «Trudy komissii po istorii Akademii nauk SSSR»*. – Moscow-Leningrad, 1947. – P. 339-364. (In Russ.)

VINOGRADOV V.V. *Osnovnye ponjatija russkoj frazeologii kak lingvisticheskoi discipliny* [Basic concepts of Russian phraseology as a linguistic discipline]. IN: *Izbrannye trudy. Leksikologija i leksikografija*. – Moscow, 1977. – P. 118-139. (In Russ.)

GUZEEV ZH.M. *Problematika slovnika tolkovykh slovaroj tjurkskikh jazykov* [Problems of the vocabulary of explanatory dictionaries of Turkic languages]. – Nal'chik: Jel'brus, 1984. – 160 p. (In Russ.)

GUZEEV ZH.M., MIZIEV A.M. *Frazeologizacija svobodnyh slovosochetanj i predlozheni v karaaevo-balkarskom jazyke* [Phraseologization of free phrases and sentences in the Karaa-Balkarian language]. – Nal'chik, 2013. – 190 p. (In Russ.)

ZHARASHUEVA Z.K. *Voprosy frazeologii sovremennogo karachaevo- balkarskogo jazyka* [Issues of phraseology of the modern Karachay-Balkar language]: avtoref. diss. ...kand. filol. nauk. – Baku, 1973. – 24 p. (In Russ.)

ZHARASHUEVA Z.K. *Frazeologicheskij slovar' karachaevo- balkarskogo jazyka* [Phraseological dictionary of the Karachay-Balkar language]. – Nal'chik, 1995. – 476 p. (In Russ.)

ZHUKOV V.P. *Russkaja frazeologija* [Russian phraseology]. – Moscow: Vysshaja shkola, 1986. – 310 p. (In Russ.)

ZHUKOV V.P. *Semantika frazeologicheskikh oborotov* [Semantics of phraseological units]. – Moscow: Prosveshhenie, 1978. – 160 p. (In Russ.)

KETENCHIEV M.B., AHMATOVA M.A., DODUEVA A.T. *Arhaicheskaja leksika v karachaevo-balkarskikh paremijah* [Archaic vocabulary in Karachay-Balkar proverbs]. IN: *Polilingvial'nost' i transkul'turnye praktiki*. – 2022. – T. 19. – № 2. – P. 297-307. (In Russ.)

MOKIENKO V.M. *Slavjanskaja frazeologija* [Slavic phraseology]. – Moscow: Vysshaja shkola, 1989. – 287 p. (In Russ.)

TELIJA V.N. *Russkaja frazeologija. Semanticheskij, pragmaticheskij i lingvokul'turologicheskij aspekty* [Russian phraseology. Semantic, pragmatic and linguocultural aspects]. – Moscow: Shkola «Jazyki russkoj kul'tury», 1996. – 288 p. (In Russ.)

HUBOLOV S.M., ULAKOV M.Z., *Dvusostavnye frazeologizirovannye predlozheniya s predikatami sostoyaniya v karachaevo-balkarskom yazyke* [Two-part phraseological sentences with predicates of the condition in the Karachay-Balkarian language]. IN: *Izvestiya Kabardino-Balkarskogo nauchnogo centra RAN*. – 2013. – № 2 (52). – P. 148-153. (In Russ.)

HUBOLOV S.M. *Odnosostavnye frazeologizirovannye predlozheniya s predikatami otnosheniya v karachaevo-balkarskom yazyke* [One-component phraseological proposals with predicates of relations in the Karachay-Balkarian language]. IN: *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta*. – 2013. – № 1 (292). – P. 145-148. (In Russ.)

HUBOLOV S.M. *Semanticheskij potencial frazeologicheskikh edinic, upravlyayushchih iskhodnym ob"ekta v karachaevo-balkarskom yazyke* [The semantic potential of phraseological units that control the initial object in the Karachay-Balkarian language]. IN: *Izvestiya Kabardino-Balkarskogo nauchnogo centra RAN*. – 2014. – № 6 (62). – P. 260-264. (In Russ.)

SHANSKIJ N.M. *Frazeologija sovremennogo russkogo jazyka* [Phraseology of the modern Russian language]. – Moscow: Vysshaja shkola, 1985. – 160 p. (In Russ.)

Авторну юсюнден билдириу

Ахматланы Ахматны кызы Мариям – филология илмуланы доктору.

Текуланы Масхутну жашы Мусса – филология илмуланы доктору.

Хуболланы Магаметни жашы Сахадин – филология илмуланы кандидату.

Information about the authors

M.A. Akhmatova – Doctor of Science (Philology).

M.M. Tekuev – Doctor of Science (Philology), professor.

S.M. Khubolov – Candidate of Sciences (Philology), associate professor.

Информация об авторах

М.А. Ахматова – доктор филологических наук, доцент.

М.М. Текуев – доктор филологических наук, профессор.

С.М. Хуболов – кандидат филологических наук, доцент.

Авторланы кышумчулуклары: статьяны хазырлауга авторла бирча кыйын салгандыла. Авторланы бир бирине даулары жокду.

Contribution of the authors: the authors contributed equally to this article. The authors declare no conflicts of interests.

Вклад авторов: все авторы сделали эквивалентный вклад в подготовку публикации. Авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов.

Статья редакцияга 02.07.2025 келгенди; кесамат этилгенден сора 15.09.2025 кыбыл керюлгенди; басмага 27.09.2025 алынганды.

The article was submitted 02.07.2025; approved after reviewing 15.09.2025; accepted for publication 27.09.2025.

Статья поступила в редакцию 02.07.2025 г.; одобрена после рецензирования 15.09.2025; принята к публикации 27.09.2025.